

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

RAPPORT UV ÖST 2005:66

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 2

Sökschakt i Staby 12:1

Inför detaljplanering inom Staby 12:1, Rystads socken, Linköpings kommun, Östergötland.

Dnr: 421-2272-2005.

Christina Helander

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se

Text och grafik: Christina Helander

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3

© 2004 Riksantikvarieämbetet

Rapport UV Öst 2005:66

ISSN 1404-0875

Innehåll

Inledning 5

Syfte och metod 5

Antikvarisk bakgrund 5

Fornlämningsmiljö 5

Topografi 6

Undersökningsresultat 6

Diskussion 6

Referenser 8

Administrativa uppgifter 9

Bilagor

Schaktplan 10

Historiskt kartöverlägg 14

Fig 1. Gröna kartan med utredningsområdet markerat. Skala: 1:50 000.

Sökschakt i Staby 12:1

Linköpings kommun har för avsikt att detaljplanera ett 55 000 m² stort område inom Staby 12:1, Rystads socken och med anledning av detta har UV Öst utfört en arkeologisk utredning, etapp 2. Inom området påträffades inga fornlämningar förutom ett mycket begränsat odlingslager.

Inledning

På uppdrag av Linköpings kommun, har Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst, utfört en arkeologisk utredning, etapp 2. Anledningen är att Linköpings kommun avser detaljplanera området för nya bostäder.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska utredningen, etapp 2, var att undersöka om det förelåg fornlämning som inte var synlig ovan mark inom den aktuella ytan. 31 sökschakt med en sammanlagd längd av ca 700 meter togs upp med hjälp av grävmaskin. Marken banades skiktvis av ner till den nivå där man kunde förvänta sig anläggningar och därefter ner till orörd mark (fig 2). Schakten var mellan 10 och 30 meter långa, i genomsnitt mellan 0,3 – 0,4 meter djupa och 1,5 meter breda. Ett flertal djupare partier har tagits upp i syfte att konstatera om nivån varit den rätta. Schakten mättes in och registrerades i RAÄ: s informationssystem Intrasis.

Antikvarisk bakgrund

Området ligger mellan 45 och 50 m ö h och märktes ut under en inventering år 1989 då området bedömdes utgöra ett topografiskt lämpligt boplatsläge (Larsson 1989). Det ligger också i närheten av andra fornlämningar (se nedan) och i mycket nära anslutning till de skärvestenspackningar (UV 9) som påträffades under en utredning, etapp 2, av ett intilliggande område år 2004 (Helander 2004; Nilsson 2004). År 2004 utfördes en arkeologisk utredning, etapp 2 och en förundersökning inom Östra Malmskogen, som ligger knappt en km söder om nu aktuellt område. Även där var höjden över havet 45 till 50 meter. Fornlämningarna från järnåldern fanns framför allt på impediment i åkerlandskapet medan spridda bitar med kvarts påträffades i matjorden (Molin 2004).

Fornlämningssmiljö

Området öster om Linköping domineras av något kuperad åkermark som är uppbruten av större och mindre impediment samt mindre skogspartier. Bygden har varit attraktiv som jordbruksområde från neolitikum, d v s den senare delen av stenåldern, och fram till idag (Äijä 1996, 10). Söder om Roxen förekommer många fornlämningar och området karaktäriseras av gravar och gravfält som ligger på höjddpartierna (Molin m fl 2000). I anslutning till det aktuella utredningsområdet i Tallboda finns flera registrerade fornlämningar (Larsson 1989). I det som idag är bostadsområdet Tallboda genomfördes arkeologiska utgrävningar 1980-82. Då undersöktes boplatsslämningar och gravområden samt skålgropar (Äijä 1996, 37). En annan vanligt förekommande fornlämningstyp i området är skärvestenshögar som vanligen dateras till yngre bronsålder och äldre järnålder. Skärvestenshögen består av sten som blivit upphettad och spruckit och kan förekomma t ex som packningar till gravar eller i olika konstruktioner som i stolphål eller i härdar. Under den arkeologiska utredningen, etapp 2, år 2004 påträffades sådan hårt packad skärvig sten (UV 9) i ett område som tangerar det nu aktuella (Helander 2004). Vid den arkeologiska undersökningen från 1993 konstaterade man att boplatslägena ganska väl följde höjdkurvan 45 m ö h (Larsson 1993).

Topografi

Undersökningsytan utgjordes av åkermark och begränsades i norr av Håårds bildemontering. I väster låg det år 2004 utredda området Malmskogen 10:1, som också det i huvudsak bestod av lerig mark förutom området för UV 9 (fig 3). I öster och söder fortsatte åkern medan den sydvästra delen utgjordes av barrskog.

Den dominerande jordarten i området utgörs av varviga leror med inslag av sandig och moig morän (Larsson 1989). Varvig lera förekom nästan uteslutande inom undersökningsområdet medan några få partier var sandiga.

Undersökningsresultat

Inom den aktuella utredningsytan förekom ingen lagskyddad fornlämning förutom ett mindre, icke fyndbärande, odlingslager (A513). Det var synligt i S512 men inte i de angränsande schakten (S514 som låg söder om eller i S515 som låg öster om S512). Norr och väster om S512 gick en grusväg varför vi bedömde att det bara var en liten del av odlingslagret som fanns bevarat (fig 2). Odlingslagret (A513) var 0,05 meter tjock och bestod av gråsvart hårt packad silt med inslag av aska.

Utredningen har inte kunnat påvisa några fornlämningar inom Staby 12:1, utan det tycks som om lämningarna från framför allt järnålder låg väster och söder om det aktuella utredningsområdet.

Diskussion

Trots det påfallande goda boplatsläget och höjden över havet påträffades ingen lagskyddad fornlämning. Det innebär dock inte att norra Tallbodaområdet saknade betydelse under förhistorisk eller tidighistorisk tid. De tomma ytorna kan istället indikera att marken utnyttjats för bete eller jakt, vilket inte lämnat några tydliga spår som kan tydas arkeologiskt. Strax sydväst om utredningsytan låg Ryckelösa utjord och ytterligare söderut ligger Östra Malmskogen som tidigt utgjordes av ett större skogsområde och som delades av Åkebos och Bankekinds häradar (fig 4). Området i nuvarande Östra Malmskogen har varit större än vad som anges på lantmäterikartorna från 1700-talet och det är inte möjligt att det aktuella utredningsområdet varit en del av detta. Tidigare kan det också ha varit en häradsallmänning, något som styrks av det faktum att där även funnits en avrättningsplats, vilka oftast var belägna på allmänningar. Ytterligare en faktor som stöder teorin om att området tidigare varit en häradsallmänning är att Östra Malmskogen har använts som kronojägeripark. Redan under 1100- och 1200-talen gjorde kronan anspråk på stora delar av Östergötlands obebyggda häradsallmänningar (Ericsson 2005, 178; Wallerström 2001, 86). Kronan gjorde även anspråk på jaktmarken men bidrog också med att skydda såväl vissa träd som bl a ek, bok och hassel som vattendrag (Wallerström 2001, 92). Om kronan redan under medeltiden gjort anspråk på marken har det underlättat anläggandet av den senare kronojägeriparken. En teori är också att marken har varit åtråvärd som skogsbete då betet söder härom varit begränsat på grund av det många uppstickande impedimenten (Ericsson 2005, 178). Det kan ha gällt så tidigt som under järnålder.

Kanske är det i ett sådant sammanhang man får se de norra och östra delarna av Tallbodaområdet snarare än i ett boplatssammanhang. Även om det förekommer spridda anläggningar som skärvtenspackningen UV 9 kan det nordöstra området av det nuvarande Tallboda under förhistorisk tid i huvudsak ha utgjort en gränsszon mellan de platser där man bodde och verkade, och som påträffas som fornlämningar i form av boplatser och gravar, och

det som en gång utgjorts av Litorinahavet och säkerligen under lång tid efter det att vattnet dragit sig tillbaka varit våtmark. Våta ängar gav ett frodigare hö än torra och området i norra Tallboda kan förslagsvis ha varit viktigt i detta sammanhang redan under järnåldern. Då antas det mer systematiska ängsbruket ha börjat i och med att järnet blev vanligare (Gren 1997, 59). Även efterleden *-boda* indikerar att det rör sig om ett utmarksområde och kan t ex syfta på slåtterbodar (Franzén 1982, 48; Myrdal 1999, 28).

Riksantikvarieämbetet, UV Öst, föreslår ingen ytterligare arkeologisk åtgärd inom nu berörda område.

Christina Helander
Linköping november 2005.

Referenser

- Ericsson, A. 2005. "Gränser och territoriella indelningar i Linköpingsbygden – en studie i medeltida geografi." Red. Kaliff, A & Tagesson, G. *Liunga.Kaupinga. Kulturhistoria och arkeologi i Linköpingsbygden*. 2005, 167-203. Linköping.
- Franzén G. 1982. *Ortnamn i Östergötland*. Stockholm 1982.
- Gren, L. 1997. *Fossil åkermark*. Borås 1997.
- Helander, C. 2004. *Skärvstenspackningar i Malmskogen 10:1. Inför detaljplanering inom Malmskogen 10:1, Rystads socken, Linköpings kommun, Östergötland*. Rapport UV Öst 2004:28. Linköping.
- Larsson, M. 1989. *Östra Malmskogen 10:1 (Tallboda)*. Arkeologisk provundersökning. Rapport UV Linköping. 1989. Linköping.
- Larsson, M. 1993. *Tallbodaområdet*. Arkeologisk utredning. Rapport UV Linköping 1993. Linköping.
- Molin, A. 2004. *Östra Malmskogen. Rystad socken och Linköpings stad, Linköpings kommun, Östergötland*. Rapport UV Öst 2004:57. Linköping.
- Molin, F m fl. 2000. *Gravar och gravfält vid Linköpings flygplats. RAÄ 122, 123, 125 i Linköpings stad. RAÄ 17-18, 19 i Vårdsbergs socken. Linköpings flygplats/Saab-fältet, Tannefors 1:107, Linköpings kommun, Östergötland*. Rapport UV Öst 2001:61. Linköping.
- Myrdal, J. 1999. *Jordbruket under feodalismen 1000-1700*. Borås 1999.
- Nilsson, P. 2004. *Malmskogen 10:1. Utredning inför detaljplaneprogram inom Malmskogen 10:1, Rystads socken, Linköpings kommun, Östergötland*. Rapport UV Öst 2004:2. Linköping.
- Wallerström, T. 2001. "Utmarksarkeologi, kungamaktens territorialisering och medeltidens infrastruktur i Sverige." *De långa schaktens arkeologi. En utvärdering och analys av de infrastrukturella snitten genom landskapet*. Red. Anglert, M. Lund 2001.
- Äijä, K. M fl. 1996. *Tallboda*. Arkeologisk undersökning. Rapport UV Linköping 1996:46. Linköping.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 421-2272-2005.

Länstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-8240-05, 2005-09-01.

Projektnummer: 1520681.

Undersökningstid: 19-22 september 2005.

Projektgrupp: Christina Helander.

Exploateringsyta: 55 000 m².

Undersökt yta: 700 löpmetrar.

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8F 5i Tannefors, edition 2 - februari 1983, x 6475785 y 1490920.

Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V.

Koordinater för undersökningsytans mittpunkt: x: 6479035, y: 1494108.

Fynd: Inga fynd.

Bilagor
Schaktplan

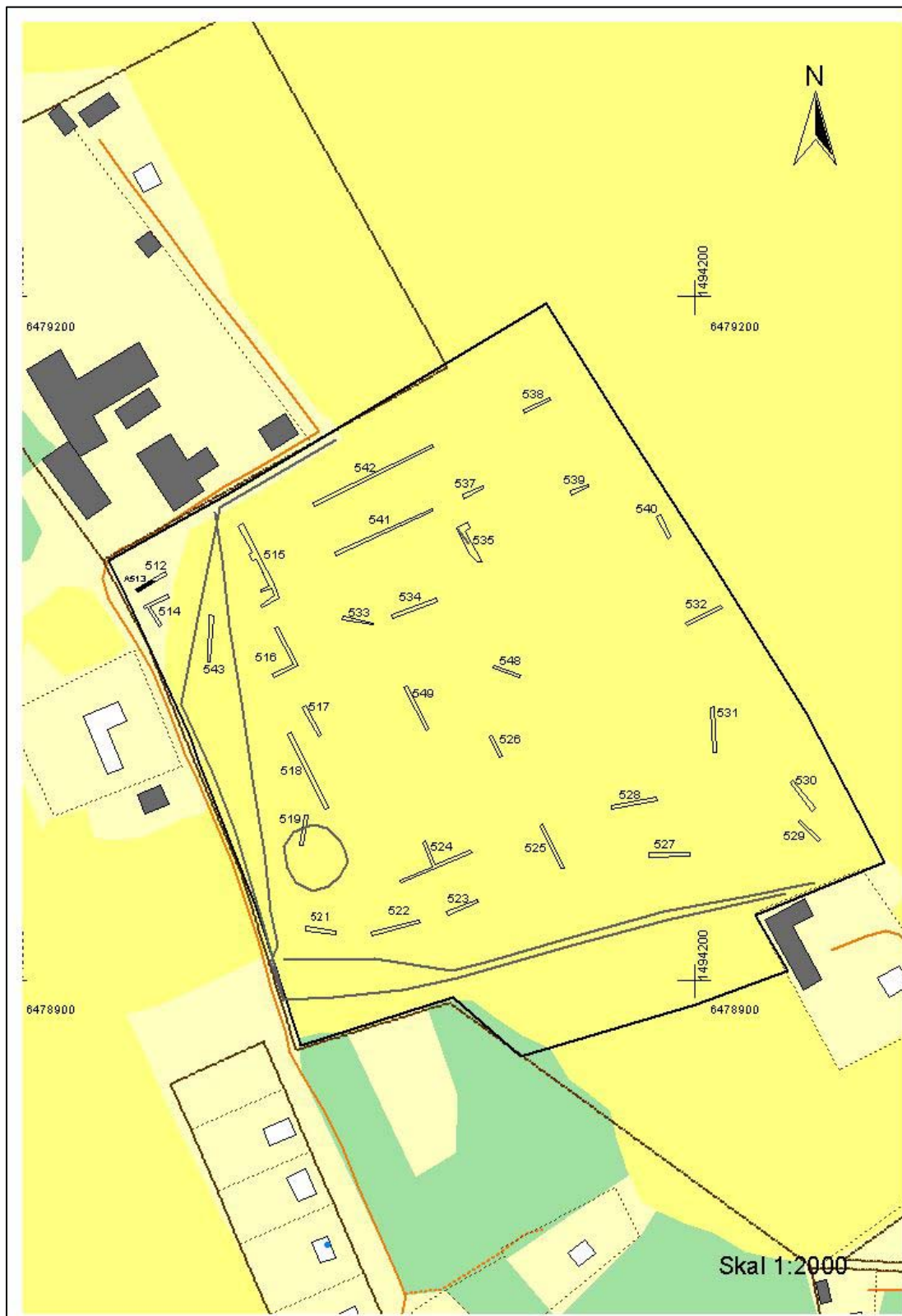

Fig 2. Schakten med anläggsnummer.

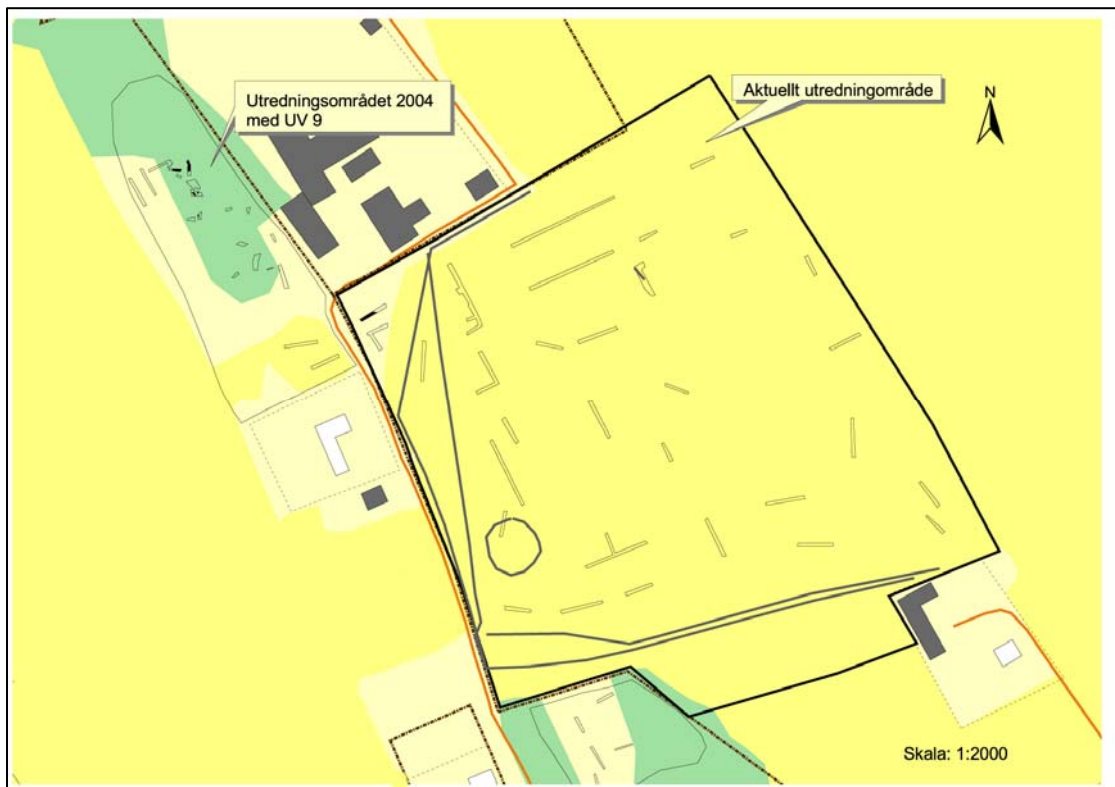

Fig 3. Det aktuella utredningsområdet i förhållande till skärvstenspackningen UV 9.

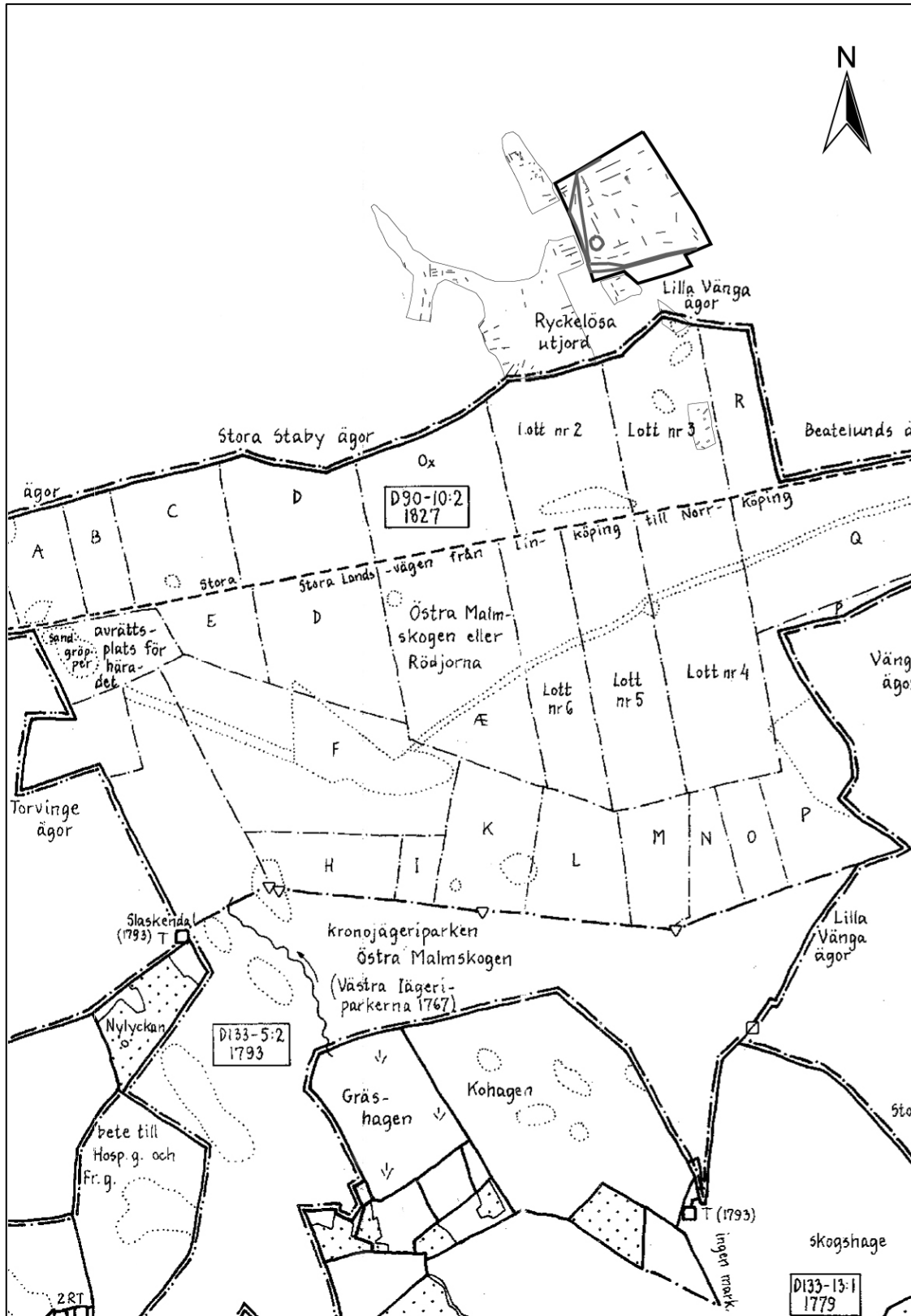

Fig. 4. Historisk karta med kronojägeriparken, avrättningsplatsen, utredningsområdena från år 2004 samt det aktuella området utmarkerade (Kartkalken är upprättad av E. Essen).